

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ВИКЛИКИ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

INTERNATIONAL TERRORISM: FEATURES OF DEFINITION AND CHALLENGES IN MODERN INTERNATIONAL RELATIONS

Петрова Н.О., доктор філософії зі спеціальності 081 «Право»,
доцент кафедри міжнародних відносин
Сумський національний аграрний університет

Курило О.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
Сумський національний аграрний університет

Даниленко В.С., студент II курсу магістратури юридичного факультету
Сумський національний аграрний університет

Желдубовський Я.О., студент II курсу магістратури юридичного факультету
Сумський національний аграрний університет

Стаття присвячена аналізу поняття міжнародного тероризму та викликам, що пов'язані зі забезпеченням співпраці держав у попередженні та протидії міжнародного тероризму.

Акцентується увага на розгляді різних теоретичних підходах до визначення тероризму та міжнародного тероризму в контексті розвитку міжнародних відносин на засадах міжнародного права. В ході дослідження виявляється відсутність єдиного та загальновизнаного визначення міжнародного тероризму як серед наукових досліджень, так і у міжнародному законодавстві. В результаті дослідження виявлено наступні характерні ознаки міжнародного тероризму: 1) загроза міжнародному миру, безпеці, територіальній цілісності, культурній, економічній, політичній єдності суспільства; 2) наявність усвідомленого, організованого, публічного прояву насильства чи його загроза, що породжує страх та страждання; 3) досягнення через насильство чи його загрозу політичних, економічних, ідеологічних, соціальних, релігійних та інших цілей; 4) не обмежується територією однієї держави; 5) наявність скоординованої організації фінансової підтримки.

На основі виявлених характерних ознак міжнародного тероризму запропоновано його визначення, як усвідомлене, організоване насильство чи загроза насильства, що не обмежується територією однієї держави, спрямоване на порушення міжнародного миру та безпеки, територіальної цілісності, задля досягнення політичних, економічних, ідеологічних, соціальних, релігійних та інших цілей.

Відмічено роль міжнародних організацій, законодавства та спільних стратегій у сфері боротьби проти міжнародного тероризму. Дійшли висновку про необхідність виконання міжнародних зобов'язань, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо гармонізації законодавства у сфері міжнародної співпраці щодо боротьби проти тероризму.

Ключові слова: міжнародний тероризм, тероризм, міжнародне право, законодавство, міжнародні відносини, безпека.

This article is dedicated to the analysis of the concept of international terrorism and the challenges associated with ensuring state cooperation in the prevention and counteraction of international terrorism.

The emphasis is placed on examining various theoretical approaches to defining terrorism and international terrorism within the framework of international relations and international law. The research reveals the absence of a single and universally accepted definition of international terrorism in both academic studies and international legislation. As a result of the study, the following characteristic features of international terrorism are identified: 1) posing a threat to international peace, security, territorial integrity, cultural, economic, and political unity of society; 2) the presence of conscious, organized, and public displays of violence or its threat that generates fear and suffering; 3) achieving political, economic, ideological, social, religious, and other goals through violence or its threat; 4) extending beyond the territory of a single state; 5) the existence of a coordinated organization for financial support.

Based on these characteristic features, a definition of international terrorism is proposed as conscious, organized violence or the threat of violence that extends beyond the territory of a single state, aimed at disrupting international peace and security, territorial integrity, for the purpose of achieving political, economic, ideological, social, religious, and other goals.

The role of international organizations, legislation, and joint strategies in combating international terrorism is acknowledged. The necessity of fulfilling international obligations, including the Association Agreement between Ukraine and the European Union, for the harmonization of legislation in the field of international cooperation in countering terrorism, is emphasized.

Key words: international terrorism, terrorism, international law, legislation, international relations, security.

Постановка проблеми. Тероризм є серйозною глобальною загрозою, яка не знає кордонів. Його глибокий вплив на життя невинних людей, економіку та глобальну безпеку зумовив необхідність колективних зусиль держав у всьому світі для ефективної боротьби з ним. Одним із найважливіших інструментів у цій боротьбі є міжнародне право, яке відіграє ключову роль у боротьбі з тероризмом, водночас збалансовуючи необхідність збереження прав людини та дотримання верховенства права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблематики тероризму, в тому числі й міжнародного, здійснили такі вчені як: А. Антипенко, В. Антипенко, П. Біленчук, Т. Бояр-Сазонович, З. Гбур, В. Глушков, В. Ємельянов, В. Канцір, О. Мікічурова, Л. Ярова та інші. Разом з тим, враховуючи сучасні

глобалізаційні тенденції розвитку суспільства поряд з загрозою спалахів різних видів конфліктів та агресій нагальною потребою є дослідити різноманітні підходи до визначення міжнародного тероризму, визначити його ознаки, що надасть можливість виокремити спільні положення, взаємоузгодити та привести термінологію до єдиного поняття з метою удосконалення термінологічного апарату у сфері запобігання та протидії міжнародного тероризму на рівні міжнародного законодавства.

Метою цієї статті є дослідження поняття міжнародного тероризму, його ознак та аналіз різних підходів до його визначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тероризм як явище не є новим, має багатовікову історію, яке спричиняє страждання і біль, призводить до катастроф

та незворотних процесів деградації. Протидія тероризму є постійним викликом сучасного суспільства, що полягає в постійному пошуку шляхів та дієвих механізмів його запобігання та недопущення в майбутньому.

Визначення міжнародного тероризму, дослідження його першопричин виникнення, залишається об'єктом вивчення та дискусій серед вчених та правознавців у світовій науковій спільноті. Досліджуючи поняття та сутність тероризму, ми звернули увагу на різні підходи до визначення даного явища. Так, український вчений в галузі міжнародного права В. Антипенко встановив, що «тероризм – це насильницьке протиборство, яке базується на конфлікті і яке наряду з завданям шкоди державі, посягає на міжнародну безпеку і світопорядок та базується на відмінності політичних, економічних та культурних інтересів груп держав, держав, народів, націй, соціальних груп та рухів за умови використання хоча б однією із сторін терористичних актів як способу впливу на противника для досягнення політичних цілей» [1, с. 7].

Т. Бояр-Сазонович у своїй праці пропонує таке визначення: «тероризм – акт насилля або погрози насиллям, його мета – розсіяти жах, спонукати до дій або утриматися від них у потрібному терористам напрямку» [2].

Як зазначає П. Біленчук, тероризм інкорпорує різні методи діяльності, включаючи диверсії (вибухи та використання отруйних речовин), викрадення важливих осіб, замаху та вбивства, а також захоплення транспортних засобів, таких як літаки, потяги, автомобілі та кораблі. Кожен із цих методів має свої власні характеристики та може призвести до різних наслідків [3].

Л. Ярова визначає тероризм як «політично мотивоване насильство в будь-яких формах проти мирного населення з метою змушення органів державної влади до ухвалення неправомірних рішень» [4, с. 150].

Тероризм може використовуватися окремими особами, групами або державами, що робить його ще більш складним для боротьби. Згідно з висловленням вчених А. Антипенко і В. Антипенко, «динаміка перетворень тероризму і їх зміст складають феномен, що пов'язаний з надзвичайною небезпечністю цього міжнародного злочину, його практичною невразливістю і маловитратністю» [5, с. 93].

В. Глушков та О. Долженков вказують на причини виникнення тероризму, який виникає на суспільному та економічному рівні внаслідок нерівного розподілу матеріальних ресурсів, що породжує нерівність, бідність, прагнення до соціальної революції, і на соціально-психологічному рівні пов'язаний з відсутністю можливостей для етнорелігійного вираження (яке сприяє розвитку екстремізму, почуттю образи, психологічній напруженості), а також з відсутністю професійної, освітньої та культурної активності серед населення (яке веде до відсутності культурного розвитку та толерантності) [6, с. 47–48].

У вітчизняному законодавстві відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року № 638-IV, «тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, торгурс, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [7].

Відповідно до ст. 258 Кримінального кодексу України, «терористичний акт – це застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заповдіння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій орга-

нами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста)» [8].

Таким чином, тероризм можна визначити як намагання здійснити насильство або спричинити страх у мирному населенні з метою досягнення політичних, економічних, релігійних, ідеологічних, соціальних та інших цілей. Терористичні акти часто спрямовані на збурення громадського порядку та створення психологічного тиску на владу або опозицію.

Разом з тим, важливо відзначити, що у міжнародному праві відсутнє загальновизнане визначення міжнародного тероризму. Органи Організації Об'єднаних Націй (ООН) та інші міжнародні організації використовують терміни «тероризм» та «міжнародний тероризм» у своїх резолюціях та документах, але конкретного визначення не надають.

Відсутність єдиної та загальновизнаної дефініції свідчить про необхідність розвитку міжнародних норм та стандартів для боротьби з міжнародним тероризмом та підвищення ефективності цієї боротьби в умовах глобалізації та міжнародного співробітництва.

Визначення та класифікація міжнародного тероризму залишаються предметом дискусій серед вчених та дослідників. Деякі дослідники акцентують увагу на ідеологічних аспектах, інші на підставах та цілях, а треті на методах і способах здійснення терористичних актів. Ця різноманітність дозволяє розуміти, що тероризм не є єдиною, стандартизованою загрозою, а складним та багатограним феноменом.

Разом з тим, вчені виділяють ознаки міжнародного тероризму. Так, Гбур З.В., здійснивши аналіз змісту міжнародних угод, робить висновок про те, що «міжнародний тероризм виступає одною з найсерйозніших загроз міжнародній безпеці». Окрім цього дослідник виокремлює наступні ознаки міжнародного тероризму: «спрямовується на створення терору серед широкого загалу; мета тероризму носить політичний характер; основою терористичних актів є нетерпимість та екстремізм; терористичні акти ставлять під загрозу дружні відносини між різними державами; загрожують територіальній цілісності державних утворень та інше» [9].

Ознаками тероризму також визначено загальну небезпечність; насильство, політичну ознаку – публічність, гласність та демонстративність, що використовуються для розголосо суспільно небезпечних посягань; спрямованість на погіршення суспільно-політичної і економічної ситуації в конкретній країні або в регіоні світу [10, с. 51–55].

О. Мікічурова під час дослідження змісту міжнародного тероризму визначила його ознаки: 1) становить протиправне застосування насильства або погрозу вчинення насильства; 2) відрізняється публічним характером та обов'язковою наявністю потерпілих; 3) характерною його рисою є навмисне створення обстановки страху та паніки в суспільстві; 4) метою терористичних акцій є примушення держави або міжнародної організації до вчинення певних політичних дій або відмови від них; 5) обов'язковою є певна програма досягнення цілей; 6) терористи та потерпілі від них є громадянами різних держав; 7) терористичний акт вчиняється за кордонами держави громадянства учасників теракту; 8) підготовка до теракту та його здійснення відбувається в різних державах; 9) терористичний акт направлений проти осіб, що користуються міжнародним захистом; 10) здійснюється терористичний акт в одній державі, а терористи можуть переховуватися в іншій [11, с. 130–131]. Вчена дає наступне визначення міжнародного тероризму: «планування, здійснення, організація, сприяння здійсненню

або фінансування актів тероризму, що спричинили або можуть спричинити тяжкі міжнародні наслідки: міжнародний озброєний конфлікт; ускладнення дипломатичної діяльності держав; масові людські жертви; широкомасштабну, серйозну шкоду довкіллю; масові порушення прав людини тощо» [11, с. 131].

Поряд з відсутністю на міжнародному рівні загального визначення міжнародного тероризму, законодавство різних держав має зафіксовану термінологію у національному законодавстві.

В США міжнародний тероризм трактується як насильницькі злочинні дії, вчинені окремими особами та/або групами, які є дослідниками або пов'язані з визнаними іноземними терористичними організаціями чи державами (чи підтримуються державою) [12].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», «міжнародний тероризм – здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі дії, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження» [7].

Таким чином, найбільш характерними ознаками міжнародного тероризму є:

- 1) загроза міжнародному миру, безпеці, територіальній цілісності, культурній, економічній, політичній єдності суспільства;
- 2) наявність усвідомленого, організованого, публічного прояву насильства чи його загроза, що породжує страх та страждання;
- 3) досягнення через насильство чи його загрозу політичних, економічних, ідеологічних, соціальних, релігійних та інших цілей;
- 4) не обмежується територією однієї держави;
- 5) наявність скоординованої організації фінансової підтримки.

Міжнародний тероризм залишається однією з найсерйозніших загроз сучасному світовому порядку і безпеці. Його різноманітні прояви у різних сферах, політичних, релігійних, ідеологічних та інших напрямках створюють складність у боротьбі з цією загрозою. Незважаючи на різноманітність терористичних актів та організацій, які їх здійснюють, сучасному суспільству необхідно консолідувати зусилля у ряді сфер для подолання цього суспільно небезпечного явища.

Політична, організаційно-правова співпраця між державами є важливою складовою боротьби з міжнародним тероризмом. Спільні політичні зусилля можуть сприяти прийняттю загальних стратегій та принципів, міжнародних нормативно-правових актів, угод, спрямованих на подолання терористичних загроз. Держави повинні обмінюватися інформацією, координувати свої дії та створювати міжнародні альянси для ефективної боротьби з тероризмом.

Співпраця на рівні організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (далі – ЄС) та інших регіональних та міжнародних установ, грає важливу роль у боротьбі з міжнародним тероризмом. Ці організації можуть сприяти координації зусиль, розробці спільних стратегій та розгортанню міжнародних місій для боротьби з терористичними групами.

Удосконалення міжнародного законодавства у сфері боротьби з тероризмом є важливим завданням. Держави повинні спільно розробляти та приймати норми, які дозволять ефективно притягати до відповідальності терористів

та їхніх фінансових спонсорів. Важливо розробляти міжнародні угоди та механізми, які спростять видачу та переслідування терористів через кордони. Враховуючи те, що міжнародні терористичні групи потребують фінансових ресурсів для своєї діяльності, ефективний контроль фінансових потоків може значно обмежити їхню здатність діяти.

Сучасному суспільству слід консолідувати зусилля у сфері політичної, організаційної, правової, економічної та інформаційної співпраці для удосконалення міжнародного законодавства та стратегій у подоланні суспільно небезпечного явища, яким є міжнародний тероризм. Лише завдяки спільним зусиллям та співпраці можна сподіватися на здолання цієї загрози та забезпечення світової стабільності та безпеки.

Зазначимо, що серед міжнародних актів, які регулюють питання захисту від міжнародного тероризму, в яких зафіксовані контртерористичні стратегії, слід відмітити Глобальну контртерористичну стратегію ООН (2006 рік), що встановила правову базу для держав-членів ООН у боротьбі з тероризмом, розглядаючи його як загрозу міжнародному миру і безпеці. Ця стратегія визначила чотири основних компоненти: запобігання тероризму, захист громадян від терористичних загроз, співпрацю між державами та зміцнення правового базису для боротьби з тероризмом, підкреслюючи важливість глобального підходу та міжнародної співпраці [13].

Рада Безпеки ООН відіграє ключову роль у боротьбі з міжнародним тероризмом, приймаючи резолюції, які встановлюють санкції проти терористичних організацій та осіб, які в свою чергу покликани спонукати держави до співпраці у подоланні терористичних загроз. Резолюції Ради Безпеки створюють правовий каркас для боротьби з тероризмом, включаючи Резолюцію 1373 (2001), що була прийнята після подій 11 вересня 2001 року і закликає країни до конкретних заходів проти тероризму. Також, Резолюція 1624 (2005) забороняє публічну апологію тероризму, а Резолюція 2396 (2017) стосується запобігання фінансуванню тероризму [14; 15; 16].

ЄС розробляє свої власні стратегії боротьби з тероризмом, охоплюючи такі аспекти як захист громадян, запобігання радикалізації, контролю фінансування тероризму та співпрацю між європейськими країнами. ЄС також приймає правові акти, що урегульовують питання боротьби з тероризмом, такі як Декларація про боротьбу з тероризмом і Директива про запобігання використанню фінансової системи для відмивання коштів і фінансування тероризму [17; 18].

Африканська Хартія про безпеку та боротьбу з тероризмом [19] надає рамку для спільних заходів і співпраці африканських країн у сфері безпеки та боротьби з тероризмом на континенті. Усі ці ініціативи свідчать про зусилля міжнародного співтовариства в розробці стратегій і законодавчих заходів для подолання глобальної терористичної загрози.

В Україні, щоб забезпечити ефективний захист від тероризму, необхідно враховувати як внутрішні, так і міжнародні аспекти цієї проблеми. Однією з ключових стратегій в цьому контексті є гармонізація внутрішнього законодавства з міжнародними нормами та зобов'язаннями, передбаченими в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода про асоціацію).

Відповідно до ст. 13 Угоди про асоціацію з метою запобігання та боротьби з тероризмом існує домовленість між учасниками «про співпрацю на двосторонньому, регіональному та міжнародному рівнях відповідно до міжнародного права, міжнародних норм у сфері прав людини» [20]. В положенні ст. 20 Угоди про асоціацію, передбачається домовленість Сторін щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму через посилення міжнародного співробітництва, зокрема, на оперативному рівні. Відповідно ст. 23 Угоди

про асоціацію Сторони зобов'язуються сприяти обміну досвідом, зміцненню співпраці між правоохоронними органами в цій сфері, а також взаємообміном інформацією відповідно до міжнародного та національного права [20].

Україні слід посилити свої зусилля у гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародними нормами, які передбачені в Угоді про асоціацію, для забезпечення відповідності з міжнародними стандартами у сфері боротьби з тероризмом. Така гармонізація дозволить Україні підвищити ефективність боротьби з терористичними загрозами як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Забезпечення ефективного захисту від міжнародного тероризму в Україні вимагає інтегрованого підходу, що включає в себе політичну, організаційну, правову, економічну та інформаційну співпрацю. Гармонізація внутрішнього законодавства з міжнародними стандартами, передбаченими в Угоді про асоціацію, є ключовою складовою цього процесу і допоможе Україні в ефективній боротьбі з терористичними загрозами та підвищенні рівня безпеки та стабільності.

Висновки. Роль міжнародного права у протидії тероризму є невід'ємною та ключовою. Міжнародне право встановлює норми та принципи, які регулюють дії держав у боротьбі з тероризмом, забезпечуючи захист прав людини та дотримання міжнародних стандартів. Ефективність міжнародних стратегій протидії тероризму вимагає політичної волі та зобов'язання кожної держави діяти разом в цьому питанні. Спільне співробітництво, обмін досвідом та координація дій допоможуть досягти більш успішних результатів у протидії міжнародному тероризму та збереженні безпеки в світі.

Удосконалення міжнародного законодавства у сфері запобігання та протидії міжнародному тероризму, на наш погляд, є одним з ключових завдань на міжнародному рівні. Найперше, створення та прийняття єдиної міжнародної термінології у сфері запобігання та боротьби проти

міжнародного тероризму сприятиме посиленню правової визначеності та забезпеченню ефективності діяльності міжнародної спільноти та реалізації спільних зусиль в означеній сфері.

Так, на основі проведеного дослідження та виявлених найбільш характерних ознак міжнародного тероризму, пропонуємо визначення міжнародного тероризму, як усвідомлене, організоване насильство чи загроза насильства, що не обмежується територією однієї держави, спрямоване на порушення міжнародного миру та безпеки, територіальної цілісності, задля досягнення політичних, економічних, ідеологічних, соціальних, релігійних та інших цілей.

Окрім того, щоб бути успішними у протидії тероризму, держави мають бути впевнені в необхідності співпраці та реалізації комплексних, координованих стратегій. Міжнародна співпраця, обмін інформацією, дотримання прав людини та ефективне використання ресурсів організацій можуть сприяти створенню більш безпечного світу, де тероризм не буде знаходити місця. Міжнародні стратегії протидії тероризму є необхідними для співробітництва та координації зусиль між державами. Такі Міжнародні механізми співробітництва як ООН та інші організації, створюють основу для спільних дій та обміну інформацією.

Для досягнення успіху у протидії тероризму необхідно постійно оновлювати та адаптувати стратегії, залучати громадськість та зміцнювати співпрацю між державами та міжнародними організаціями. Тільки шляхом спільних зусиль та збалансованого підходу можна досягти значного прогресу у протидії тероризму та забезпечити мир і безпеку на світовому рівні.

Зазначені висновки підкреслюють важливість та необхідність подальших досліджень для стандартизації визначення міжнародного тероризму та боротьби з терористичними загрозами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипенко В. Ф., Теорії світового розвитку та антитерористичне право. Логіка сполучуваності : монографія. Київ, 2007. 440 с.
2. Бояр-Сазонович Т.С. Міжнародний тероризм. Політико-правові аспекти. Київ, Либідь, 1991 р. С. 67.
3. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л. Міжнародний тероризм: Консолідований аналіз забезпечення безпеки: навчальне видання. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів, 2009. 72с.
4. Ярова Л.В. Сучасне тлумачення поняття «тероризм». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018 № 32 том 3. С. 149–151.
5. Антипенко В. Ф., Антипенко А. В. Методологічні аспекти виокремлення міжнародної кримінології тероризму як напряму науки кримінологія. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. Випуск 87. Частина II. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2009. С. 93–99.
6. Глушков В.О., Долженков О.Ф. Соціальні та правові проблеми боротьби з тероризмом. *Актуальні проблеми держави та права* : зб. наук. праць. Випуск 8. Одеса, 2000. С. 47–52.
7. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
8. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
9. Гбур З. В. Теоретико-методологічні засади поняття «міжнародного тероризму». *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. – URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1962>
10. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посібник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В.К. Грищука. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.
11. Мікічурова О.В., Дефініція міжнародного тероризму в міжнародному праві. *Dictum factum*. 2019. № 2. С. 124-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dicf_2019_2_20.
12. An official website of the United States government. FBI. Terrorism. URL: <https://www.fbi.gov/investigate/terrorism>
13. United Nations Global Counter-Terrorism Strategy URL: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy>
14. Resolution 1373 (2001). Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/pdf/N0155743.pdf?OpenElement>
15. Resolution 1624 (2005). Adopted by the Security Council at its 5261st meeting, on 14 September 2005. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement>
16. Resolution 2396 (2017). Adopted by the Security Council at its 8148th meeting, on 21 December 2017. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/460/25/PDF/N1746025.pdf?OpenElement>
17. Declaration on Combating Terrorism. Brussels, 25 March 2004. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/79637.pdf
18. Директива 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму від 26 жовтня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_774#Text
19. OAU Convention on the prevention and combating of terrorism. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/37289-treaty-0020_-_oau_convention_on_the_prevention_and_combating_of_terrorism_e.pdf
20. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top.